

FILOLOGIYA FANLARIDA PEDAGOGIK BAHOLASH MEZONLARI

*Jumakov Toir Ne'matullayevich**O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti**O'zbek tili va adabiyoti kafedrası 2-kurs magistranti**jumakovtoir@gmail.com*

ANNOTATSIYA

Filologiya fanlari ta'limning eng asosiy qismlaridan biri sifatida e'tirofga loyiq. Filologiya fanlari o'quvchilarning nutq madaniyati va adabiy nutq bilimlarini rivojlantirish hamda badiiy nutqni shakllantirish jihatidan muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanni o'qitishda samaradorlikka erishish va yanada oshirish maqsadida pedagogik baholash mezonlarini ishlab chiqish va ularni amalda qo'llash zaruriyati yuzaga keladi. Ushbu maqolada baholash mezonlari haqida so'z yurilib, har tomonlama tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: baholash tizimi, baholash mezoni, baholash tamoyili, og'zaki nutq, innovatsion texnologiyalar, adabiy-estetik did, monitoring, pedagogik yondashuv, pedagogik yondashuv, didaktik g'oya, domen, konstrukt.

Bugungi ta'lim tizimida ona tili va adabiyot fanlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu fanlar o'quvchilarning nafaqat bilim olishlariga, balki o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalash, adabiy-estetik didni shakllantirish, milliy merosni qadrlashlariga xizmat qiladi. Ushbu fanlarni o'qitishda bilimni baholash jarayoni o'quvchi yutuqlari va kamchiliklarini aniqlash uchun muhim ahamiyatga ega. Pedagogik baholash mezonlari esa ushbu jarayonning asosini tashkil qiladi. Ona tili va adabiyot fanlarida baholash mezonlarini ishlab chiqish va ularning ahamiyati tahlil qilinadi. Bu jarayonda mavjud ilmiy-adabiy manbalar asos qilib olinadi. Baholash mezonlari o'quvchining fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini aniqlash uchun aniq ko'rsatkichlarni belgilaydi.

Baholash – biron-bir domenning (bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar majmuyining) ta'lim oluvchilarda (test topshiruvchilarda) shakllanganlik darajasini o'lchash jarayoni. Baholash jarayonining maqsadi **o'lchash** ekan, o'lchash nima ekanligini ko'rib chiqishimiz lozim. Klassik test nazariyasining asoschilaridan Frederik Lord (*Frederick Lord*) va Melvin Novik (*Melvin Novick*) «o'lchash» atamasiga quyidagicha ta'rif beradi: «o'lchash – bu tajriba obyektining konkret xususiyatlariga raqamlar (ballar)ni biriktirish jarayoni». Misol uchun, biolog olim tomonidan ko'l suvining bir tomchisida qancha bakteriyalar borligi aniqlanishi – bu o'lchash jarayonidir. Ushbu misolda tajriba objekti – ko'l suvining bir tomchisi, ushbu obyektning konkret xususiyati – undagi bakteriyalar soni. Mualliflar bu jarayonda uch

bosqichni ajratib ko'rsatadilar:

- birinchi: tajriba **obyektini** aniqlash;

- ikkinchi: o'lchanadigan **xususiyatni** aniqlash;

- uchinchi: tajriba obyektining o'lchanayotgan xususiyatini **raqam bilan ifodalash** qoidasini aniqlashtirishimiz lozim².

Masalan, biz kimningdir bo'yini o'lchamoqchi bo'lsak, bushaxs – tajriba obyektini, shaxsning bo'yi (uzunligi) – o'lchanadigan xususiyat, uzunlikning metr, dyuym yoki boshqa bir tizimda ifodalanishi – o'lchanayotgan xususiyatni raqam bilan ifodalash qoidasi. Pedagogikada o'lchashning mohiyatini tushunish uchun domen va konstrukt tushunchalarini ham anglab olishimiz lozim bo'ladi.

Domen – bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiyalar majmuyi. Deylik, 9-sinf ona tili darslarida qo'shma gaplar mavzusi o'tildi: sodda va qo'shma gaplarning farqlari, qo'shmagaplarning turlari haqida tushuncha berildi, qo'shma gaplarni tuzish hamda og'zaki va yozma nutqda qo'llash o'rgatildi. Demak, 9-sinf uchun qo'shma gaplar bilan bog'liq mazkur bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar majmuyi (yig'indisi) domen hisoblanadi.

Odatda, ta'limning har bir bosqichi uchun tegishli domen ta'lim standartlari va o'quv dasturlarida belgilab beriladi. Masalan, umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standartlarida maktab o'quvchilari egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar majmuyi (domen) har bir fan bo'yicha aniqlashtirib ko'rsatilgan.

Konstrukt – o'lchanishi lozim bo'lgan xususiyat.

Biz biron-bir xususiyatning darajasini o'lchash uchun o'lchanadigan xususiyatga **mos** maxsus vositalarni – o'lchov asboblarini ishga solishimiz kerak. Masalan, uzunlikni o'lchash uchun chizg'ichdan yoki haroratni o'lchash uchun termometrdan foydalanamiz (bunda uzunlik yoki harorat konstruktlar hisoblanadi). Tabiiy fanlarda konstruktarni o'lchash uchun ishlatiladigan asboblar, odatda, **bevosita** va aniq o'lchash imkonini beradi, masalan, stolning uzunligini o'lchash uchun chizg'ichni stolning ustiga qo'yib uning uzunligini aniq santimetrlarda, dyuymlarda yoki boshqa o'lchov birligida qanchaga teng ekanligini ko'rishimiz mumkin. Ammo shunday holatlar bo'ladi, bevosita o'lchashning imkoni mavjud emas: masalan, Yerning radiusi yoki koinotda sayyoralar orasidagi masofani o'lchov asbobi yordamida bevosita hisoblab bo'lmaydi.

Shunga o'xshash, pedagogika va psixologiyada o'quvchining biron-bir xususiyatini (masalan, uning ona tilida yozma nutqi shakllanganlik darajasini, matematik savodxonlik darajasini, biron-bir kasbga qiziqishini, chet tilini o'rganishga layoqatini va hokazo) o'lchamoqchi bo'lsak, buni bevosita amalga oshirish imkoni mavjud emas. Bunday o'lchash faqat **bilvosita** (kuzatish, suhbat, test va hokazo) orqali amalga oshirilishi mumkin. Masalan, psixologlar shaxsning temperamentini aniqlash uchun maxsus ishlab chiqilgan testlardan foydalanadilar.

Ta'lim jarayonida ham o'quvchi yoki talabada biron-bir domenga tegishli bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiyalar qay darajada shakllanganligini bilmoqchi bo'lsak, shu domen qaysi bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiyalarni o'z ichiga olishini hamda shu domenga xos qaysi konstruktarni (xususiyatlarni) o'lchamoqchi ekanligimizni aniqlab olish lozim bo'ladi. Shundan keyin o'quvchining qanday xatti-harakatlar orqali (qanday topshiriqlarni bajarishi orqali) mazkur konstruktarni kuzatib baho berish mumkinligini aniqlash lozim. Misol uchun, adabiyot darslarida ta'lim oluvchi badiiy matnni tahlil qila olisholmasligini bilmoqchi bo'lsak, bu domen qanday konstruktarni o'z ichiga olishini aniqlashti-rishimiz lozim. Badiiy matnni tahlil qila olish domeni matnda ishlatilgan badiiy san'atlarni topish va sharhlash, muallifochiq aytmagan fikrlarni tushunish, syujet elementlarini topish singari konstruktarni o'z ichiga olishi mumkin. Demak, ta'lim oluvchiga shu konstruktarni ko'rsatish imkonini beruvchi topshiriqlarni bajartirish orqali uning adabiyot fanigategishli bo'lgan domenni qay darajada egallagani to'g'risida xulosa chiqarishimiz mumkin bo'ladi. Yoki chet tili darslarida o'quvchi chet tilida eshitgan matnini tushungan yoki tushunmaganligini baholamoqchi bo'lsak, tinglab tushunish kompetensiyasi (domen) qanday konstruktarni (xususiyatlarni) o'z ichiga olishini aniqlashtirishimiz lozim (masalan, eshitilgan matnning umumiy ma'nosini anglab olish, matndagi ayrim detallarni ilg'ab olish va hokazo). Shundan so'ng ushbu konstruktarni kuzatib baholash imkonini beruvchi maxsus tuzilgan topshiriqlar orqali kompetensiya (domen) haqida xulosa chiqarish mumkin bo'ladi. Demak, pedagogikada baholash jarayoni **bilvosita xulosa chiqarishga** asoslangan. Bunda biz beradigan topshiriqlar **o'lchov vositasi** vazifasini bajaradi va ta'lim oluvchi bu topshiriqlarni qanday bajarganligiga qarab u biron-bir **domen ga** kiruvchi bilimlarni qay darajada egallagani, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar qay darajada shakllangani haqida xulosa chiqaramiz. Topshiriqlar baholanishi lozim bo'lgan domenni to'liq qamrab ololmaydi. Masalan, o'quvchining adabiyotdan barmoq va aruz vaznlarini farqlay olishini tekshirmoqchi bo'lsak, tabiiyki, barmoq va aruz vaznlariga tegishli barcha she'riy asarlarni bera olmaymiz. Faqat ayrim namunalardan berib, qaysi namuna qaysi vaznga tegishli ekanligini so'rashimiz mumkin. Demak, baholash jarayonining yana bir xususiyati **cheklangan namunalar orqali butun domen haqida xulosa chiqarishdir**. Shunday qilib, baholash baholanishi (o'lchanishi) lozim bo'lgan domen va konstrukt haqida xulosa chiqarish bo'lib, bu xulosa bilvosita, cheklangan sondagi maxsus yaratilgan **topshiriqlar** yordamida chiqariladi. Baholash jarayonida qo'llaniladigan topshiriqlar yig'indisi **test** deyiladi. Test bitta yoki bir nechta **test topshiriqlaridan** iborat bo'lishi mumkin.

Test – baholanishi lozim bo'lgan domen va konstrukt haqida xulosa chiqarishga asos bo'ladigan topshiriq yoki topshiriqlar yig'indisi. Shu o'rinda aniqlik kiritish lozim: test – bu baholanishi lozim bo'lgan bilim, malaka, ko'nikma yoki kompetensiya haqida xulosa chiqarishga asos bo'ladigan har qanday topshiriq yoki topshiriqlar

majmuyi. Bu topshiriqlar turlicha ko‘rinishda bo‘lishi mumkin:

- yopiq test – berilgan javob variantlaridan to‘g‘risini tanlashni talab qiladigan topshiriq;

- ochiq test – javob yozishni talab qiladigan topshiriq;

- amaliy test – bajarib ko‘rsatishni talab qiladigan topshiriq. Test shunday tuzilishi lozimki, uni bajarish aynan **bahola nishi lozim bo‘lgan bilim, malaka, ko‘nikma yoki kompe tensiyani ishga solishni talab qilsin**. Masalan, haydovchilik guvohnomasini berishdan oldin o‘quvchining transport vositasini boshqarish ko‘nikmasini qay darajada egallaganini baholash uchun transport vositasini haydatib ko‘rish kerak, «men mashinani qanday boshqaraman?» mavzusida insho yozdirish yoki bayon qildirish orqali bu ko‘nikmani baho-lab bo‘lmaydi. Yoki o‘quvchining adabiyot fanidan qofiya varadifni farqlay olishini ko‘rmoqchi bo‘lsak, she‘r berib, qofiya va radifni topishni so‘rash mumkin. Obyektiv xulosalar chiqara olishimiz va test topshiruvchilarni bir-biri bilan solishtira olishimiz uchun test topshiriqlari va ularni bajarish talablari (sharoitlari) barcha o‘quvchilar (test topshiruvchilar) uchun **teng** bo‘lishi lozim. Masalan, transport vositasini boshqarish ko‘nikmasini baholayotganda bir o‘quvchi uchun hech qanday svetoforlari va chorrahalarini yo‘qtekis trassa, boshqa o‘quvchi uchun harakat tirband bo‘lgan markaziy ko‘cha tanlansa, berilgan topshiriqni bajarish shartlari o‘rtasidagi bunday farqlar obyektiv xulosalar chiqarish imkonini bermaydi. Yoki ona tilidan insho yozish so‘ralgan testda bir o‘quvchiga berilgan vaqt boshqa o‘quvchiga berilgan vaqtdan farq qilsa, bu ham o‘quvchilarni bir-biri bilan solishtirish va obyektiv xulosalar chiqarishga xalal beradi.

Testning shartlari: baholanishi lozim bo‘lgan domen (bilim, malaka, ko‘nikma yoki kompetensiya) haqida xulosa chiqarishga imkon berishi va uni bajarish shart-sharoitlari barcha test topshiruvchilar uchun teng bo‘lishi lozim.

Baholash jarayonida cheklangan sondagi maxsus tuzilgan topshiriqlar (test topshiriqlari) yig‘indisi (test) orqali ma‘lum bir bilim, ko‘nikma, malaka, kompetensiyalar majmuyining (domenning) test topshiruvchida qay darajada shakllangani haqida bilvosita xulosa chiqariladi. Baholash jarayoni ma‘lum bir **maqsadni** ko‘zlab o‘tkaziladi. Testdagi topshiriqlar soni, ularning tuzilishi, baholash mezonlari aynan baholashning maqsadidan kelib chiqqan holda tanlanadi. Bir maqsad uchun yaratilgan test boshqa bir maqsad uchun to‘g‘ri kelmasligi mumkin, masalan, o‘quvchilarni chettilini bilish darajasiga ko‘ra guruhlariga ajratish maqsadida tuzilgan ko‘p darajali (*multilevel*) testni chet tilini o‘rganishning konkret bir darajasini baholash uchun ishlatib bo‘lmaydi.

Yuqorida ko‘rganimizdek, test – baholash jarayonida qo‘l-laniladigan vosita. Bu vosita yordamida ma‘lum bir domen va bu domenga xos bo‘lgan konstruktlar o‘lchanadi, ular o‘quvchida (test topshiruvchida) qay darajada shakllanganligi haqida xulosa chiqariladi. Bu xulosa esa, o‘z navbatida, **biron-bir qaror qabul qilish uchun**

asos bo‘lib xizmat qiladi. Baholash jarayonining maqsadidan kelib chiqqan holda ikki xil baholashni ajratib ko‘rsatish mumkin: **xulosalovchi baholash** va **shakllantiruvchi baholash**.

Xulosalovchi baholash (o‘rganishni baholash) – ta‘lim jarayonining ma‘lum bir muhim bosqichida (masalan, modul yoki fan oxiri, semestr yoki o‘quv yili oxiri, ta‘limning bir bosqichi nihoyasi yoki ta‘limning keyingi bosqichiga o‘tishdan oldin) ta‘lim oluvchining ta‘limiy maqsadlarga qay darajada erishganligini o‘lchash jarayoni.

Xulosalovchi baholash natijasida chiqariladigan xulosalar asosida qabul qilinadigan qarorlar quyidagicha bo‘lishi mumkin:

Baho berish (monitoring): baholash natijasida chiqariladigan xulosalar o‘quvchi, o‘qituvchi, ta‘lim yo‘nalishi, ta‘lim muassasasi, ta‘lim dasturi yoki butun boshli bir ta‘lim tizimining faoliyatiga **baho berish** uchun ishlatilishi mumkin. Bunda ham olinadigan ma‘lumot kim tomonidan ishlatilishiga qarab ikki xil baho berishni ajratib ko‘rsatish mumkin:

Ta‘lim oluvchiga (o‘quvchiga, talabaga) baho berish: bunday baho berish, odatda, bevosita ta‘lim berayotgan o‘qituvchi yoki ta‘lim muassasasi tomonidan amalga oshiriladi va ta‘lim oluvchining o‘quv dasturi yoki uning ma‘lum bir qismini qay darajada o‘zlashtirgani haqida ma‘lumot beradi. Bu ma‘lumot ta‘lim jarayonining turli ishtirokchilari tomonidan turli maqsadlarda ishlatilishi mumkin:

ta‘lim oluvchi tomonidan: fanni yoki modulni qayta o‘zlashtirish lozimligi haqida qaror qabul qilish maqsadida; bir ta‘lim muassasasidan boshqasiga o‘tganda o‘zlashtirilgan fanlar (modullar) to‘g‘risida ma‘lumot taqdim qilish maqsadida va hokazo;

- ota-onalar tomonidan: farzandining o‘zlashtirishini kuzatib borish maqsadida; farzandiga qaysi fandan qo‘shimcha yordam kerakligini aniqlash maqsadida va hokazo;

- ta‘lim muassasasi tomonidan: ta‘lim oluvchini ta‘limning keyingi bosqichiga o‘tkazish yoki o‘tkazmaslik haqida qaror qabul qilish maqsadida; ta‘lim oluvchiga ta‘lim muassasasini bitirganligi to‘g‘risida hujjat berish yoki bermaslik haqida qaror qabul qilish maqsadida va hokazo;

Ta‘lim beruvchi (o‘qituvchi, ta‘lim muassasasi), ta‘lim yo‘nalishi (dasturi) yoki ta‘lim tizimiga baho berish: bunday baho berish ichki (ta‘lim muassasasi tomonidan o‘tkaziladigan) yoki tashqi (ta‘lim sifatini nazorat qiluvchi davlat yoki nodavlat tashkilotlari tomonidan o‘tkaziladigan) bo‘lishi mumkin. Bunday baholash jarayoniga barcha ta‘lim oluvchilar qamrab olinmasdan, ta‘lim oluvchilarning ma‘lum bir qismini baholash orqali o‘qituvchi, ta‘lim muassasasi, ta‘lim yo‘nalishi yoki butun boshli bir ta‘lim tizimi qay darajada samarali ishlayotgani haqida xulosalar chiqarilishi mumkin. Bu xulosalar esa, o‘z navbatida, qandaydir xatti-harakatlar uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Masalan: ta‘lim beruvchilar (o‘qituvchilar, ta‘lim muassasasi, ta‘lim muassasasi rahbariyati) faoliyati haqida xulosalar chiqarish;

- ta'lim dasturlariga o'zgartirishlar kiritish;
- ta'lim muassasasi faoliyatiga o'zgartirish kiritish yokiuni yopish;
- ta'lim tizimini isloh qilish va hokazo.

Tanlash: baholash natijasida chiqariladigan xulosalar test topshiruvchilarni **tanlash (saralash)** uchun ishlatiladi. Bu tanlash asosan ikki xil bo'lishi mumkin:

Belgilangan talabga javob beradiganlarni tanlash: bunda minimal talablar o'rnatiladi va baholashning maqsadi shu talablarga mos keladiganlarni ajratib olish bo'ladi. Belgilangan minimal talablarga javob beradiganlarning barchasiga qandaydir hujjat (masalan, ta'limni muvaffaqiyatli tugatganligini tasdiqlovchi hujjat – diplom, guvoynoma, biron-birfaoliyat bilan shug'ullanishga ruxsat beradigan hujjat – sertifikat, litsenziya) yoki huquq (masalan, ta'limning keyingi bosqichiga o'tish huquqi) beriladi. Aksar xorij davlatlaridagi (AQSh, Yevropa, Janubi-Sharqiy Osiyo) oliy ta'lim muassasalari, odatda, bo'lajak talabalarga qo'yiladigan minimal talablarni e'lon qilishadi va shu talablarga javob beradigan barcha abituriyentlarni o'qishga qabul qilishadi;

Cheklangan kvota sharoitida tanlash: bunday holat bir o'ringa bir necha talabgor da'vo qilayotganda yuzaga keladi (masalan, oliy o'quv yurtiga o'qishga qabul qilish, xorijga malaka oshirishga yuborish uchun tanlash, bo'sh ish o'rniga nomzod tanlash va hokazo). Bunda test topshiruvchilarni bir-biriga solishtirish asosida qaror qabul qilinadi, ya'ni test topshiruvchilarning ichidan eng yuqori natija ko'rsatganlari tanlab olinadi.

Shakllantiruvchi baholash (o'rganish uchun baholash) – ta'lim jarayoni davomida ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish sifatini baholab borish.

Shakllantiruvchi baholash natijasida olinadigan xulosalar ta'lim jarayonini ta'minlash (ta'lim oluvchiga va o'qituvchiga ta'lim jarayoni qay darajada samarali kechayotgani haqidama'lumot berish, keyingi qadamlarini belgilash) uchun ishlatiladi. Masalan:

- Muntazam ravishda sinfda o'quvchini baholab borish orqali u qaysi bilim, ko'nikma, malaka yoki kompetensiyalarni yaxshi o'zlashtirgani yoki o'zlashtirmagani, nimalar ustida ishlashi kerakligi haqida ma'lumot beriladi;

biron-bir mavzu oxirida nazorat ishi olish orqali o'qituvchi o'quvchilari shu mavzuni qay darajada o'zlashtirganliklari, qanday xatolarga yo'l qo'yayotganlari haqida ma'lumot olishi va lozim bo'lsa, o'tilgan mavzuga yana qaytishi mumkin;

o'qituvchi o'quvchilarning boshlang'ich bilim darajasini aniqlash (diagnostika) maqsadida test o'tkazishi va olingan ma'lumotlar asosida keyingi qadamlarini rejalashtirishi yoki o'quvchilarni guruhlariga ajratishi mumkin.

Demak, shakllantiruvchi baholash ta'lim beruvchilarga (o'qituvchilarga) va ta'lim oluvchilarga (o'quvchilarga, talabalarga) asosan **jarayonni** baholash va lozim bo'lgan o'rinlarda unga o'zgartirish kiritish imkonini bersa, xulosalovchi baholash

natijani baholash uchun ishlatiladi.

Shakllantiruvchi baholash samarali bo'lishi uchun xulosa-lovchi baholashdan quyidagi jihatlari bilan farq qilishi lozim:

xulosalovchi baholash asosan rasmiy shaklda (imtihon, sinov, kurs ishi topshirish va hokazo) o'tkazilsa, shakllantiruvchi baholash bevosita o'qituvchi tomonidan asosan **norasmiy shakllarda** (kuzatish, og'zaki savol-javob, kichik hajm-dagi testlar, yozma ishlar va hokazo) o'tkaziladi;

xulosalovchi baholashdan keyin, odatda, aynan shu ta'lim oluvchilar guruhi uchun ta'lim jarayoniga o'zgartirish kiritish imkoni mavjud bo'lmaydi (lekin xulosalovchi baholashdan olingan ma'lumotlar natijasida keyingi ta'lim oluvchilar guruhi uchun bunday o'zgarishlarni amalga oshirish mumkin), shakllantiruvchi baholash jarayonida olingan ma'lumotlar natijasida o'qituvchi ta'lim jarayoniga **kerakli o'zgartirish lar kiritiladi** (masalan, o'quvchilar bo'sh o'zlashtirgan mavzuni qayta o'tishi mumkin);

xulosalovchi baholashdan keyin, odatda, qayta aloqa, fidbek (inglizcha «feedback»), ya'ni tahlil bo'lmaydi – test topshiruvchilarning natijalari e'lon qilinadi, lekin nega shunday natijalar chiqqaniga izoh berilmaydi yoki izoh berilsa ham, test topshiruvchi bu izohni keyingi qadamlarni rejalashtirish uchun ishlatmaydi, shakllantiruvchi baholashda esa o'qituvchi ta'lim oluvchiga **izoh (tushuntirish) berishi lozim** – shunda ta'lim oluvchi o'z yutuq va kamchiliklarini anglab, keyingi qadamlarini rejalashtira oladi.

Test tuzayotganda, uni ishlatayotganda va uning natijalarini talqin qilib, bu natijalar asosida biror-bir qarorga kelinayotganda, birinchi navbatda, baholashning maqsadini aniqlashtirib olish lozim. Umuman, har qanday testni ishlatishda quyidagi uch savolga javob berish lozim:

1. Baholashning asosiy **maqsadi** nimadan iborat?
2. Baholashning **shakli** maqsadga mosmi?
3. Baholashdan ko'zlangan maqsadga **erishildimi**?

Xulosalovchi baholash asosan ta'lim oluvchiga yokita'lim oluvchi orqali ta'lim beruvchiga (o'qituvchi, ta'lim muassasasi, ta'lim yo'nalishi, ta'lim tizimi) baho berish (faoliyatini monitoring qilish) hamda ta'lim oluvchilarni saralash maqsadida rasmiy shaklda (imtihon, sinov, kurs ishi yoki diplom ishi topshirish va hokazo) o'tkaziladi.

Shakllantiruvchi baholash asosan ta'lim jarayoni davomida bevosita o'qituvchi tomonidan turli shakllarda o'tkaziladi, bunday baholash natijasida olingan ma'lumot o'qituvchi va ta'lim oluvchiga keyingi qadamlarini rejalashtirish uchun yordam beradi.

Xulosa qilinganda, Ona tili va adabiyot fanlarida pedagogik baholash mezonlarini ishlab chiqish va to'g'ri qo'llash o'quvchilarning bilim darajasini aniq aniqlash va rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishda yoritilgan adabiyotlar o'qituvchilarga amaliy yordam beradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdukarimov, X. (2021). "Pedagogik baholash tizimi va uning o‘quvchilarga ta’siri." Tashkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Dovudova, S. (2020). "O‘quvchilarni baholash metodlari: nazariy va amaliy yondashuvlar." Pedagogika va ta’limda innovatsiyalar jurnali, 2(3), 45-53.
3. Bergson, H. (2019). O‘qitishda didaktik baholash: tamoyillar va yondashuvlar. Toshkent: Ta’lim nashriyoti.
4. Khamidov, B. (2022). "Baholashning yangi texnologiyalari va ona tili o‘qitishdagi ro‘li." Innovatsion ta’lim texnologiyalari jurnali, 6(4), 123-130.
5. Maksimov, O. (2020). "Pedagogik baholashda elektron vositalar va metodik yondashuvlar." Ta’lim texnologiyalari jurnali, 3(2), 78-85.
6. Nazarov, M. (2018). Ta’limda baholash tizimini modernizatsiya qilish. Tashkent: Fan va ta’lim nashriyoti.
7. O‘rinboyeva, F. (2019). "Ona tili fanini o‘qitishda zamonaviy baholash usullari." O‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanma, 45-49.
8. Saidov, U. (2020). Didaktik baholashning innovatsion usullari va ularni o‘qitishda qo‘llash. Toshkent: Ta’lim va pedagogika nashriyoti.
9. Toshpo‘latov, A. (2021). "Pedagogik baholash tizimida reflektiv yondashuv." Pedagogik o‘zgarishlar jurnali, 8(1), 100-106.
10. Yusufov, B. (2017). "Ta’limda baholashning ijtimoiy va madaniy aspektlari." O‘qituvchining pedagogik faoliyati jurnali, 5(3), 33-41.